

Нови концепции за ренин-ангиотензиновата система

Д-р Борислав Георгиев, г-р Вера Байчева, доц. Нина Гочева

Национална кардиологична болница

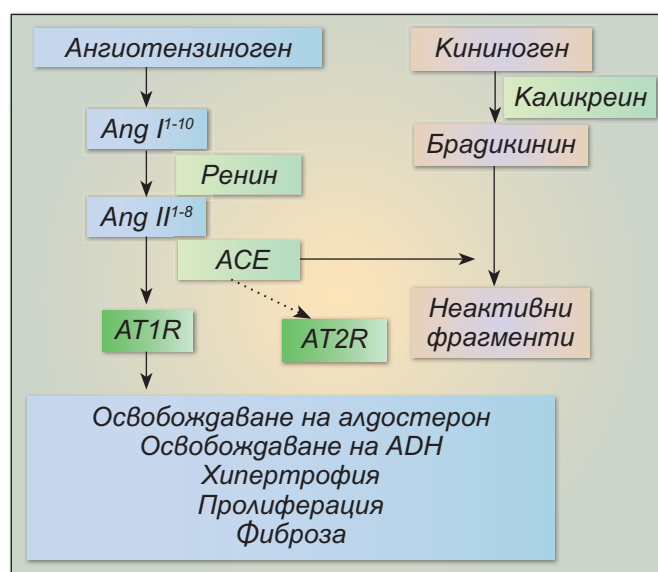
Ренинът е открит от финландския патофизиолог Робърт Тигерстед и неговия студент, шведът Пер Бергман, през 1898 г.¹ Въз основа на експерименти, проведени в периода 1896–97 г. в Каролинския институт. Те показаха, че солеви екстракти от бъбреци на зайци бавно понижават артериалното налягане след инжектиране на зайци. Веществото, определящо този ефект, е установено в кортикалната бъбречна тъкан, но не и в медулата, и се разрушава при висока температура. Авторите заключават, че това вещество има белтъчна природа и го наричат ренин. Те допускат, че „ренинът вероятно е в директна или индиректна асоциация с хипертрофията на сърцето, установявана при бъбречно заболяване и артериална хипертония“. Тези ранни резултати обаче не били потвърдени от други лаборатории до 30-те години, когато ренинът е „преоткрит“.

Класическата ренин-ангиотензинова система в циркулацията

Нагрупването на данни в ранния процес на изследване на ренин-ангиотензиновата система (РАС) има важно значение за разбирането на физиологията и патофизиологията ѝ. В началото на 70-те години са идентифицирани основните компоненти на „класическата РАС в циркулацията“ (фиг. 1) и е потвърдена важната ѝ роля в регулацията на водния баланс и артериалното налягане. По това време обаче съществува скептицизъм по отношение на ролята на РАС в развитието на сърдечно-съдовата болест. Нейното значение за сърдечно-съдовата хомеостаза бе потвърдено с откриването на първия перорално ефективен инхибитор на ангиотензин-конвертиращия ензим (АСЕ) каптоприл.² Въвеждането на лосартан, първият перорално ефективен блокер на ангиотензиновите рецептори тип 1, допълнително потвърди тази концепция.³

Ново схващане за РАС

Относително простата „класическа“ концепция за „циркулиращата РАС“ (фиг. 1) включва участието на ангиотензиноген (АГТ), продуциран в черния дроб, ренин, образуващ се в бъбреците, основен ефекторен пептид ангиотензин II (Ang II), образуващ се в съдовете под действието на АСЕ, и ангиотензинови рецептори тип 1 и 2 (AT1 и AT2).³ Физиологичната роля на РАС обаче продължава да се разширява и учените все още не са открили цялостната ѝ картина (фиг. 2). Освен „класическата РАС“ в повечето органи и тъкани бе установена и „тъканна РАС“. Има съобщения дори за интрацелуларна продукция на Ang II.⁴ Това прави

Фиг. 1. Опростен модел на „класическата“ циркулация ренин-ангиотензинова система. Непунктирната стрелка означава пътищата, чиято клинична значимост вече е потвърдена. Пунктирната стрелка показва пътищата, установени при животински и растителни клетъчни култури, чиято клинична значимост все още не е потвърдена окончателно

РАС не само ендокринна, но също така и паракринна и интракринна система. И хептапептидът ангиотензин 2–8 (Ang III), и хексапептидът 3–8 (Ang IV) са биологично активни. Хептапептидът ангиотензин 1–7 (Ang 1–7) играе важна роля като балансатор на много от ефектите на Ang II. Ефектите на Ang II и Ang III се медиатират само чрез AT1- и AT2-рецепторите. Наскоро бяха открити специфични функционални рецептори за Ang IV, Ang 1–7 и, най-изненадващо, дори за ренин/про-ренин. Съвременната концепция за РАС е комплексна и многослойна (фиг. 2).

Роля на Ang II

Ang II оказва ефектите си по пътя на AT1- и AT2-рецепторите, които по принцип, но не винаги, медуират противоположни функции. AT1-рецепторите медуират ефекти с потенциално вредни последиствия, ако не са правилно балансирани. AT2-рецепторите имат протективни функции.

Ang II е основен регулатор на водния и натриевия баланс и хемодинамиката, а така също и на клетъчния растеж и сърдечно-съдовото ремоделиране. Следователно, AT1-рецепторите медуират вазоконстрикцията, жаждата и освобождаването на вазопресин и алдостерон, фиброзата, клетъчния растеж и миграцията. Наскоро бе установено, че Ang II провокира продукцията на кислородни радикали по пътя на AT1-рецепторите и е въввлечен във възпалителните процеси, включително атеросклероза и съдово стареене. AT2-рецепторите медуират вазодилатацията, освобождаването на азотен оксиг (NO) и обикновено инхибират процесите на растеж.

Функции, медуирани от AT1-рецепторите

Инфузията на Ang II води до понижаване на плазменото ниво на адипонектин – вещество, повишаващо инсулиновата чувствителност, най-вероятно по пътя на AT1-рецепторите, при плъхове.⁵ Супресията на адипонектина е вероятен механизъм, по който Ang

II предизвиква влошаване на глюкозния толеранс. Други метаболитни ефекти на Ang II са проинфламаторна модулация,⁶ повишена секреция на инсулин,⁷ апоптоза на бета-клетките,⁸ редукция на глюконеогенезата и освобождаване на глюкоза от черния дроб⁹ и понижаване на плазменото ниво на триглицеридите.¹⁰

Функции, медуирани от AT2-рецепторите

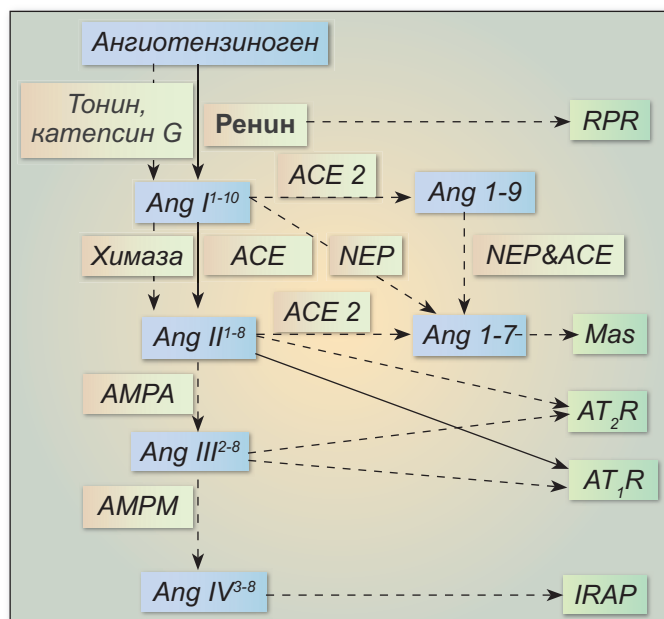
Ангиотензиновите рецептори от 2 тип имат противоположни и балансиращи ефекти спрямо ефектите, медуирани от AT1-рецепторите – вазодилатация, освобождаване на NO и инхибиция на пролиферацията и растежа (фиг. 1). AT2-рецепторите вероятно медуират невротропни ефекти в централната нервна система.¹¹ Активацията на AT2-рецепторите в периисхемичната мозъчна тъкан може да има протективен ефект спрямо исхемично увреждане.¹² Този протективен ефект може да обясни поне отчасти по-високия протективен ефект на терапията с лосартан по отношение на инсулта спрямо терапията с ателолол в проучването LIFE.¹³ Друг възможен механизъм е по-ефективното понижаване на централното артериално налягане при терапия с лосартан.¹⁴

В бъбрек на плъх Ang III, но не и Ang II, индуцира AT2-медуирана нитриуреза.¹⁵ Натриуретичният ефект се повишава чрез блокада на аминокептидаза N-ензим, превръщащ Ang III в Ang IV (фиг. 2).¹⁶ Изследователите предполагат, че блокери на аминокептидаза N могат да се окажат полезни при състояния на патологична натриево и водна ретенция, като хипертония и сърдечна недостатъчност. Тези инхибитори могат да имат благоприятни ефекти чрез понижаване на тъканните нива на Ang IV. В бъбречната интерстициална течност концентрацията на Ang II и Ang III е 1000 пъти по-висока от плазмената.¹⁷

Ефектите на небалансираната стимулация на AT2-рецепторите са противоречиви.¹⁸ Към благоприятните ефекти се отнасят вазодилатативните ефекти на брадикинин-NO, натриуретичния и антифибротичния ефект. Потенциално увреждащи ефекти са клетъчната апоптоза, сигналната трансдукция на фактор κB (NF-κB) и индукцията на хемокини. Въпреки множеството експериментални данни за благоприятните ефекти на AT2-стимулацията,¹⁸ липсват окончателни клинични резултати. Терапията с AT1-рецепторни блокери (АПБ) съществено понижава плазменото ниво на Ang II и вероятно предизвиква повишена стимулация на AT2-рецепторите, но все още няма заключително становище по отношение на клиничното значение на повишената AT2-рецепторна активност.

Алтернативни пътища за продукцията на Ang II

Ang II може да се образува от Ang I под действието

Фиг. 2. Съвременна разширена концепция за ренин-ангиотензиновата система

RPR – ренин/проренинов рецептор; Mas – mas онкоген, рецептор за Ang 1–7; AT₂R – ангиотензинов рецептор тип 2; AT₁R – ангиотензинов рецептор тип 1; IRAP – инсулин-регулирана аминокептидаза; AMPA – аминокептидаза A; AMPM – аминокептидаза M; ACE – ангиотензин-конвертиращ ензим; ACE2 – ангиотензин-конвертиращ ензим 2; NEP – невронна ендопептидаза

на химаза (фиг. 2) при някои патологични състояния. Химазата се съхранява в макромолекулни комплексни с хепарин в секреторните гранули на мастоцитите.¹⁹ Комплексът става ензимно активен след освобождаване от гранулите на мастоцитите, напр. при съдово увреждане. Следователно, в нормална съдова тъкан химазата е ензимно неактивна и може да доведе до продукция на Ang II само в увредени или атеросклеротично променени артериални стени. Трябва да се отбележи, че ендогенните серинови протеазни инхибитори, установявани в интерстициалната тъкан,²⁰ са мощни инхибитори на химазата.

Има съобщения, че химазните инхибитори предотвратяват неинтималните лезии след венозен графт и артериални балонни процедури при кучета, а ACE-инхибиторите не проявяват ефект при тези условия.²¹ Ефектите на химазните инхибитори вероятно може да зависят и от груги ефекти на тези вещества, като понижаване на продукцията на трансформиращия растежен фактор β (TGF- β) и стабилизация на мастоцитните гранули, а не от понижаване на Ang II. APB, които блокират ефектите на Ang II независимо от генериращия ензим, не са по-ефективни от ACE-инхибиторите, показват резултатите от големи клинични проучвания.²² Въпреки че животинските експерименти с химазни инхибитори са обещаващи,²¹ възможното значение на продукцията на Ang II от химазата е неясно и все още не са разработени сигурни и ефективни химазни инхибитори.

Ang 2–8 хептапептид

Ang III е известен от 70-те години с вазоконстриктивния си ефект и освобождаването на алдостерон. Той се образува от Ang II под действието на аминопептидаза A (фиг. 2). Ang III реализира ефектите си – принципно сходни с тези на Ang II, по пътя на AT1- и AT2-рецепторите. Докато Ang II се смята за основен ефектор на PAC, приема се, че Ang III е едновременно ефективен или

гори по-ефективен по отношение на някои AT1-медирувани ефекти, като освобождаването на вазопресин.²³

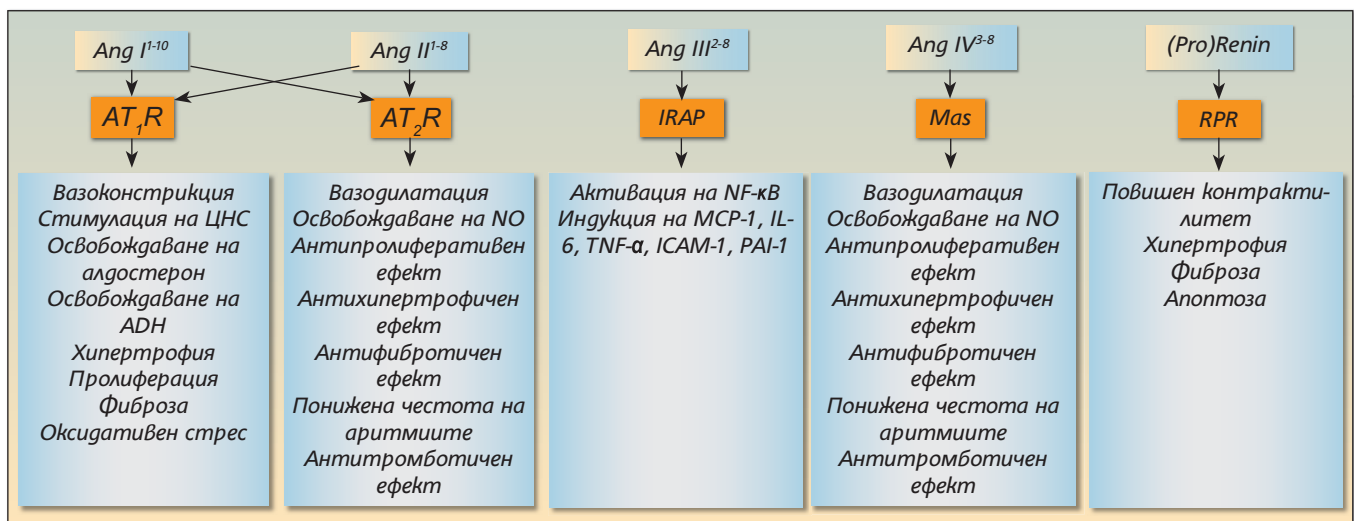
Системната инфузия на Ang II или Ang III при егна и съща плазмена концентрация води до еднакво изразени ефекти върху артериалното налягане, секрецията на алдостерон, екскрецията на натрий и плазмената ренинова активност при кучета; всички посочени ефекти се инхибират от кандесартан. Скоростта на метаболитния клирънс на Ang III е 5 пъти по-висока от тази на Ang II.²⁴ Това проучване показва, че Ang II играе доминантна роля като ефектор на „класическата“ PAC в циркулацията.

Ang 3–8 хексапептид

Ang IV може да се образува от Ang III под действието на аминопептидаза M (фиг. 2). Този биологично активен пептид привлича интереса на изследователите след откриването на инсулин-регулираните аминопептидазни рецептори (IRAP),^{25, 26} свързващо място и вероятни рецептори (AT4) на Ang IV. Ефектите на Ang IV, медирувани чрез IRAP (фиг. 3), включват бъбречна вазодилатация, хипертрофия и активация на NF- κ B и водят до повишена експресия на инхибитора на тромбоцитния активатор 1 (PAI-1), моноцитния хемоатрактантен протеин (MCP-1), интерлевкин-6 и тумор-некротичен фактор α (TNF- α).^{27, 28} Няколко проучвания показваха, че Ang IV има важни регулаторни функции в процесите на когниция, бъбречен метаболизъм и сърдечно-съдово увреждане.^{29, 30} Ang IV регулира клетъчния растеж в сърдечните фибробласти, ендотелните клетки и съдовите гладкомускулни клетки. Изглежда, че Ang IV има отношение към възпалителните процеси в съдовата стена и може да играе роля в сърдечно-съдовата патология.

Ang 1–7 хептапептид

Хептапептидът Ang 1–7 дълго време е бил смятан за лишен от биологична активност, въпреки ранните

Фиг. 3. Ефекти на ангиотензиновите пептиди и ренин/проренин-медирувани ефекти

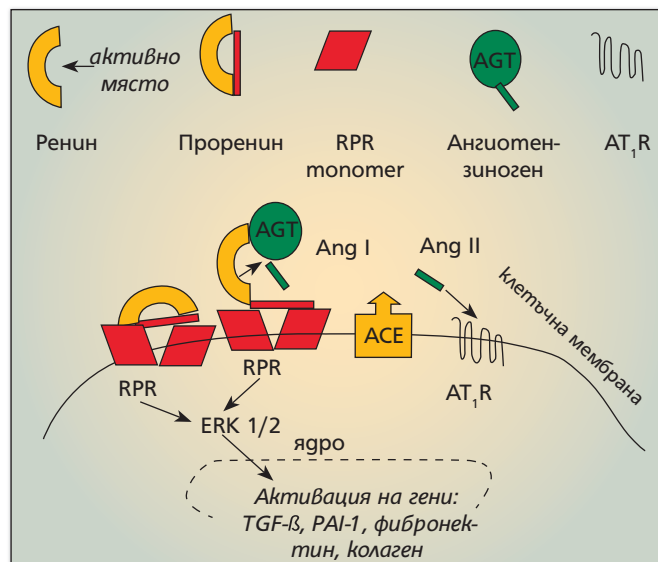
съобщения за биологичните му ефекти.³¹ Значението на Ang 1–7 се подчерта от относително скорошното откритие на „новия“ ACE2. Този ензим продуцира Ang 1–7 от Ang II. Ang 1–7 може да се образува и от Ang I или Ang II под действието на други пептидази. През 1988 г. бе установено, че Ang 1–7 освобождава вазопресин от неврохипофизни експланти толкова ефективно, колкото и Ang II.³¹ Ang 1–7 има ефекти, противоположни на ефектите на Ang II (фиг. 3) – вазодилатация и антитрофични ефекти, засилване на вазодилатацията, предизвикана от брадикинин.³² Много експериментални данни показват важно взаимодействие между Ang 1–7 и системата простагландин-брадикинин-NO. Ang 1–7 противодейства на някои ефекти на Ang II. Ang 1–7 се свързва с мастоцитните рецептори (фиг. 2 и 3), които медиат вазодилатативните и антипролиферативните ефекти на хептапептида.

Ангиотензин-конвертиращ ензим 2

ACE2 е открит относително рано.³³ Това откритие привлече интереса както към ACE2, така и към основния му продукт – Ang 1–7. ACE2 е карбоксипептидаза, която добавя остатък към Ang I, при което се образува Ang 1–9, и два остатъка от Ang II, за да образува Ang 1–7 (фиг. 2). Най-висока е концентрацията на ACE2 в съдовия ендотел в бъбрека, сърцето, хипоталамуса и аортната стена; открит е и в тестиса.³⁴

Не са известни механизмите на регулация на експресията на ACE2.³² Нито ACE-инхибиторите, нито APB инхибират активността на ACE2, но повишават експресията на ACE2 в миокарда и бъбречния кортекс при плъхове.³² Експресията на ACE2 в сърцето се повишава при миокарден инфаркт.³⁵

Има съобщения, че нарушението на гена за ACE2 при мишки води до тежък дефект в контрактилността на сърцето, повишение на плазменото ниво на Ang II и повишена стимулация на гените, индуцирани от сърдечна исхемия.³⁶ Авторите заключават, че ACE2 е есенциален регулатор на сърдечната функция. Генетичната аблация на ACE при мишки с дефицит на ACE2 напълно нормализира сърдечния фенотип, което е в съответствие с хипотезата за балансиращата роля на ACE/Ang II спрямо ACE2/Ang 1–7 в рамките на RAS. Друго проучване с мишки с дефицит на ACE236 не показва изразен ефект върху сърдечните размери и фракцията на изтласкване.³⁷ Изследователите съобщават за повишена пресорна чувствителност към инфузията на Ang II и повишени плазмени и бъбречни нива на Ang II по време на инфузията. Това проучване показва важната роля на ACE2 в разграждането на Ang II и регулацията на съдовия отговор към Ang II. Високата концентрация на ACE2 в бъбреците, и особено в проксималните тубули, е от изключително значение. ACE2 вероятно е от критично значение за регулацията на баланса меж-

Фиг. 4. Схематично представяне на взаимодействието на проренина с ренин/прорениновия рецептор (RPR, в димерна форма), водещо до активация на проренина чрез промяна на позицията на просегмент. Активираният ренин продуцира Ang I от ангиотензиноген (AGT), а ангиотензин-конвертиращият ензим продуцира Ang II от Ang I; следователно, Ang II може да активира AT1-рецепторите върху същата клетъчна мембрана. Сигналният път с участието на екстрацелуларна киназа (ERK 1/2) води до активация на гени.

ду реналните ефекти на Ang II и Ang 1–7 и може да се превърне в терапевтична цел.³⁸ Изглежда, че ACE2 има протективна роля на нивото на бъбрека.³⁹

ACE2 и Ang 1–7 по всяка вероятност играят важна роля в сърдечно-съдовата физиология и патофизиология, например в модулацията и балансирането на ефектите на „класическата“ RAS.³⁹ Експресията и активността на ACE2 в сърцето⁴⁰ и бъбрека се повишава в различна степен при терапия с ACE-инхибитори. Това води до локално повишение на продукцията на Ang 1–7 при плъхове – допълнителен благоприятен ефект на ACE-инхибиторите, който отчасти обяснява ефективността на ACE-инхибиторите и APB независимо от повишената плазмена ренинова активност и концентрацията на ангиотензиновите пептиди.

Ренин/проренинови рецептори

Рениновите рецептори са открити относително наскоро.⁴¹ Те свързват и ренин, и проренин.⁴² Установени са два рецептора – рецептор за MBR/инсулин-подобен растежен фактор II (клирънс-рецептор) и специфичен ренинов рецептор, който активира интрацелуларен сигналния път и повишава каталитичната активност на свързания с него ренин върху клетъчната повърхност (фиг. 4). Рениновите рецептори се срещат във висока концентрация в сърцето, мозъка и плацентата, а в по-ниски концентрации – в бъбрека и черния дроб.⁴² Висцералната мастна тъкан също експресира ренинови рецептори, а подкожната мастна тъкан ги експресира в по-ниска кон-

центрация.⁴³ Предполага се, че рениновите рецептори участват в локалната продукция на Ang II и имат отношение към системното ниво на Ang II. Свързването на проренина с рениновия рецептор (фиг. 4) води до превръщане на проренина в активен ренин, активация на митоген-активираните протеин-кинази p44/42 and TGF- β , което пък води до повишение на контрактилитета, хипертрофията и фиброзата.^{41, 42} Предполага се, че блокирането на рениновите рецептори може да бъде нова терапевтична цел в тъканната протекция.

„Хипотезата за гръжката и вратата“, свързана с активацията на рецепторно свързания ренин, предполага вълнуваща перспектива.⁴² Пентапептид, представляващ „гръжката“ в молекулата на проренина (фиг. 4) и покриващ активната му област, доведе до обещаващи резултати в терапията на диабетната нефропатия⁴⁴ и превенцията на хипертензивната гломерулосклероза при мишки.⁴⁵ Ако тези наблюдения бъдат потвърдени и при човек, те ще променят цялостната концепция за проренина и (про)рениновите рецептори в системата на тъканната RAS и биха могли да се превърнат в потенциални терапевтични цели.

Тъканна (локална) RAS

Локални RAS са открити в много органи и тъкани.⁴⁶ Те съдържат всички компоненти, необходими за продукцията на Ang II и другите ангиотензинови пептиди и съответните им рецептори, а така също и ренин/про-ренинови рецептори. Повечето проучвания показват, че повечето или дори цялото количество ренини, установени в локалните RAS, произлиза от бъбречния ренин.

Тъканните RAS оказват различни ефекти в много органи. В някои органи те действат независимо от циркулиращата RAS – например надбъбречните жлези и мозъка. Други локални системи, например в сърцето и бъбреците, оперират в тясно взаимодействие с циркулиращата RAS. Следователно, циркулиращите компоненти на RAS, като ренин и ангиотензиноген, могат да постъпят от плазмата в тъканите. Смята се, че циркулиращата RAS и локалните RAS имат комплексно действие.⁴⁶ Прецизният баланс между активизиращите и инхибиращите фактори на тъканната RAS е от важно значение за поддържането на нормалните физиологични функции на много органи.

Циркулиращата RAS се смята за регулатор на системния обем, електролитния баланс и артериалното налягане, докато локалните RAS имат ограничени тъканни ефекти, свързани с пролиферацията, растежа, протеиновия синтез и органните функции, например в бъбрека, сърцето, мозъка, репродуктивните органи и панкреаса.⁴⁶ Някои нови открития, засягащи локалните RAS, са от изключителен интерес – повишената експресия на ACE2 в сърцето след миокарден инфаркт,³⁵ при сърдечна недостатъчност⁴⁰ и по време на терапия с ACE-инхибитори или АРБ. ACE2 е основният гене-

ратор на Ang 1–7 от Ang II в сърцето и количеството на Ang 1–7 и количеството му нараства в периферичната област след миокарден инфаркт.⁴⁷

Компонентите на RAS в мозъка медиират много невробиологични процеси.⁴⁸ Така например, невронните AT1-рецептори медиират ефектите на Ang II върху артериалното налягане, водната и солевата хомеостаза и секрецията на вазопресин, докато AT2-рецепторите медиират апоптозата и регенеративните процеси след увреждане.⁴⁹ Освен Ang II и Ang III, и Ang IV и Ang 1–7 имат отношение към модуляцията на мозъчните функции, включително ученето и паметта.

Маснатата тъкан също съдържа всички компоненти на RAS, включително функционални ренинови рецептори, и вероятно участва в регулацията на натрупването на висцерална мастна тъкан.⁴³ Следователно, висцералната RAS може да играе роля в патолофизиологията на метаболитния синдром.⁵⁰ Маснатата тъкан е важен източник както на локален, така и на циркулиращ ангиотензиноген и се предполага, че участва в системната регулация на артериалното налягане. Това обаче все още не е потвърдено при хора.

Тестикуларният ACE (100 kDa), по-малка изоформа на ACE (150-180 kDa), играе критична роля в процеса на оплождане чрез освобождаване на глюкозилфосфатидилинозитол-свързан протеин от сперматозоидите. Клетките с дефицит на ACE показват нарушен механизъм на свързване с яйцеклетката.⁵¹ Няма съобщения терапията с ACE-инхибитори да повлиява мъжкия фертилитет.

Интрацелуларна RAS

Нови данни показват наличие на пълна, функционална интрацелуларна RAS в клетките.⁵² Вътреклетъчната RAS медира калциевите потоци и генната активация.⁵³ Вътреклетъчният Ang II води до развитие на сърдечна хипертрофия при мишки *in vivo*.⁵⁴ Следователно, интрацелуларно приложените АРБ могат само отчасти да блокират вътреклетъчния Ang II. Ефектите на вътреклетъчната RAS все още не са изяснени.

ACE2 и птичи грип

Изненадващо е откритието, че ACE2 действа като рецептор за тежкия остър респираторен синдром (SARS), свързан с *coronavirus*.⁵⁵ Смята се, че ACE води до белодробно тъканно увреждане и едем чрез продукцията на Ang II. При нормални условия ACE2 противодейства на тези увреждащи ефекти, но след свързването на SARS-вируса към ACE2 и неговата репликация, експресията на ACE2 се понижава, образува се по-малко количество Ang 1–7 от Ang II и се засилва AT1-рецепторната стимулация. Инжектирането на рекомбинантен ACE2 в мишки ги протектира от остро увреждане на белия дроб, предизвикано от сепсис или аспирация на кисе-

лина.⁵⁶ Следователно ACE2 може да има протективен ефект и спрямо потенциално леталното белодробно увреждане, свързано със SARS.⁵⁶

РАС и артериално стареене

Стареенето се асоциира с промяна на някои структурни и функционални характеристики на големите артерии. Повишената дебелина и ригидност на артериалната стена, скоростта и нарастването на пулсовата вълна и влошаването на ендотелната функция са белези за артериално стареене.⁵⁷ Тези промени стават основа за развитие на свързаната със стареенето сърдечно-съдова болест. Сърдечно-съдовата болест от своя страна акцелерира тези патологични процеси. Има данни, които показват ролята на РАС в процесите на артериално стареене и сърдечно-съдовата болест.

Артериалните компоненти на сигналния път на Ang II ускоряват процесите на стареене.⁵⁷ Сигналният път на Ang II, медиран по пътя на AT1-рецепторите, повишава продукцията на колаген в артериалната стена, повишава активността на редуцираните форми на НАДФ-оксидазата и стимулира миграцията на съдови гладкомускулни клетки. Повишеното образуване на реактивни кислородни радикали води до активация на металопротеазите, понижаване на бионаличността на NO и ендотелна дисфункция. Образуването на кислородни радикали, индуцирано от Ang II, може да доведе до тъканно стареене и свързана с него сърдечно-съдова болест.⁵⁸ Ang II активира и пътя на NF-κB и проинфламаторните цитокини.⁶ Следователно, Ang II играе централна роля в много процеси, които са отговорни за артериалното стареене и функционалните изменения.

Ново проучване⁵⁹ с мъжки плъхове Wistar показва, че терапията с ACE-инхибитор (еналаприл, 10 mg/kg дневно) или APB (лосартан, 30 mg/kg) за 18 месеца води до удължаване на живота с 21% (еналаприл) или 19% (лосартан) в сравнение с нелекувани контролни плъхове. Разликата в продължителността на живота не може да бъде обяснена със сърдечно-съдова протекция. Изследователите предполагат, че удължаването на продължителността на живота може да бъде обяснено с редукция на образуването на кислородсъдържащи радикали и редукция на оксидативния стрес.

Генетика на РАС

В съответствие с общоприетата важност на РАС в патофизиологията на сърдечно-съдовата болест, много мутации на гените, кодиращи компоненти на РАС, са асоциирани с хипертония и сърдечно-съдови болести.

Генът за ангиотензиноген е асоцииран с хипертония,⁶⁰ но опитите за предикция на отговора към антихипертензивни медикаменти в зависимост от полиморфизма на ангиотензиногеновата молекула все още не са довели до окончателни резултати. Има съобщения за асоциация на AT1- и AT2-рецепторните гени с хипертония, но

асоциацията им с отговора към антихипертензивната терапия също е неубедителна. В кохорта хипертензивни пациенти от Китай е наблюдавана умерена корелация между хаплотипи на комбиниран полиморфизъм (засягащ един нуклеотид) на ангиотензиноген и AT1-рецептора – редукция на систолното налягане с 13% и на диастолното налягане с 9% при терапия с ACE-инхибитор.

Проспективно проучване, включващо 2579 мъже от Великобритания, установява асоциация между AT1-рецепторния генотип 1166CC и повишения сърдечно-съдов риск, независимо от артериалното налягане,⁶¹ докато наличието на AT II-рецепторен алел 1675A е асоциирано с повишен риск само за високо систолно налягане (>165 mmHg). Като цяло предиктивната мощност на РАС-гена е умерена.

Съобщава се и за възможна роля на AT2-рецепторите в централната нервна система. Отсъствието или мутацията на AT2-рецепторен ген при хора е асоциирано с тежко, свързано с X-хромозомата изоставане на умственото развитие,⁶² което показва връзката между компонентите на РАС и развитието на когнитивните функции. Интересен е фактът, че единичната мутация на рениновия рецепторен ген е налична при пациенти с X-свързано изоставане на умственото развитие и епилепсия.⁶³ Функционален анализ откри, че мутираният ренинов рецептор може да свърже ренина и да повиши каталитичната му активност. Тези наблюдения потвърждават важността на РАС в когнитивните процеси и указват специфична нова роля на рениновия рецептор в развитието на мозъка и когнитивните функции.⁶³

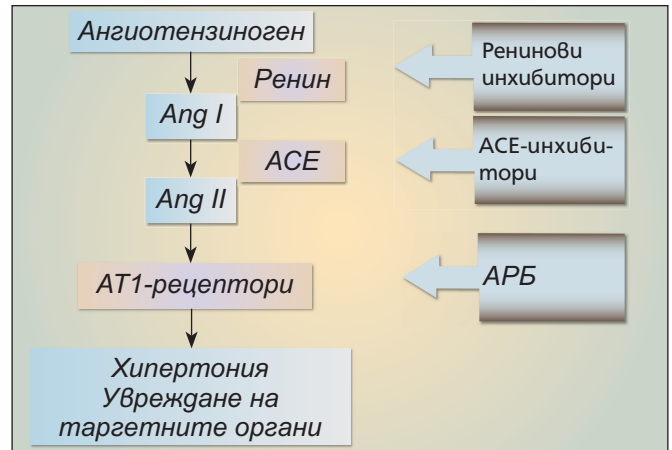
Значително задълбочаване на знанията ни за физиологията и патофизиологията на РАС е постигнато чрез генетична модификация на експериментални животни, плъхове и мишки. Така например, мишките ACE 1/3, хетерозиготи по гена за ACE,⁶⁴ нямат ендотелна ACE, но въпреки това са способни да поддържат физиологичните си процеси в норма. Предполага се, че това се дължи на компенсаторното повишение на бъбречната продукция на ренин, последвано от повишена продукция на Ang II от неендотелния ACE, което показва пластичността на РАС.

Инхибиция на РАС

Инхибиторите на ангиотензин-конвертиращия ензим и APB (фиг. 5) се смятат за крайъгълни камъни в превенцията и терапията на хипертонията и сърдечно-съдовата болест, потвърждават резултатите от множество клинични проучвания и клиничната практика. Скоросен мета-анализ⁶⁵ показва, че ACE-инхибиторите и APB имат подобни зависимости от артериалното налягане ефекти за риска от инсулт, коронарна болест на сърцето и сърдечна недостатъчност. За ACE-инхибиторите, но не и за APB, има данни за независими от артериалното налягане ефекти върху риска от коронарна болест на сърцето. Благоприятните ефекти на

АСЕ-инхибиторите и АРБ върху бъбречния изход вероятно се дължат на антихипертензивния им ефект, докато ренопротективните ефекти при диабетици вероятно отчасти зависят от фактори, независими от артериалното налягане.¹³ Действително, няколко проучвания потвърдиха, че и АСЕ-инхибиторите, и АРБ имат и допълнителни благоприятни ефекти, освен антихипертензивния им ефект. Няколко проучвания показаха редукция на новопоявата на диабет с 15–30% по време на терапия с АСЕ-инхибитори или АРБ.⁶⁶ Механизмите, по които се реализират тези ефекти, все още са неясни, но предлагат значими предимства на терапията с РАС-инхибиторите в условията на глобална епидемия от диабет.

Комбинираната блокада на РАС с АСЕ-инхибитори и АРБ осигурява допълнителни предимства в сравнение с монотерапията с всеки от тези медикаментозни класове. Тези предимства обаче не бяха потвърдени от проучването ONTARGET, което сравнява терапията с телмисартан, рамиприл или комбинация от двата медикамента при 25 620 пациенти с висок сърдечно-съдов профил. От особен интерес в проучването е употребата на телмисартан – най-мощният активатор на пероксизомният пролифератор-активиран рецептор γ , медиатор на множество благоприятни ефекти. В проучването ONTARGET средното артериално налягане е по-ниско в групата на телмисартан (0,9/0,6 mmHg) и комбинираната терапия (2,4/1,4 mmHg) в сравнение с рамиприл. Телмисартан и рамиприл имат сходна ефективност по отношение на първичния критерий при пациентите със съдова болест или диабет. Комбинираната терапия с телмисартан и рамиприл е свързана с повече нежелани ефекти (хипотония, бъбречна дисфункция) без значимо повишение на ползата. Въ-

Фиг. 5. Налични към момента инхибитори на ренин-ангиотензиновата система

веждането на първия перорален ренинов инхибитор – алискирен, повиши допълнително интереса към новите възможности на пълната блокада на РАС в превенцията и терапията на сърдечно-съдовата болест (фиг. 5). Ранните резултати за приложението на алискирен са обещаващи и показват, че антихипертензивният му ефект е толкова мощен, колкото и този на другите антихипертензивни медикаменти. Комбинацията на ренинови инхибитори с АСЕ-инхибитори и АРБ може да бъде решение на проблема „рениново избягване“, който се състои в това, че АСЕ-инхибиторите и АРБ могат да загубят отчасти ефективността си при продължително лечение. Много въпроси все още очакват своя отговор – какви последствия би имало блокирането на продукцията на Ang 1–7 или благоприятните AT2-рецептор медиранни ефекти изчезнат напълно? Само добре планирани и прецизно проведени експерименти и проучвания могат да отговорят на тези въпроси.

Книгопис

- 1 Tigerstedt R, Bergman P. Niere und Kreislauf. *Scand Arch Physiol* (Germany) 1898; 8:223–71.
- 2 Ondetti MA, Rubin B, Cushman DW. Design of specific inhibitors of angiotensin-converting enzyme: new class of orally active antihypertensive agents. *Science* 1977; 196:441–4.
- 3 Timmermans PB, Wong PC, Chiu AT et al. Angiotensin II receptors and angiotensin II receptor antagonists. *Pharmacol Rev* 1993; 45:205–51.
- 4 Kumar R, Singh VP, Baker KM. The intracellular renin-angiotensin system: a new paradigm. *Trends Endocrinol Metab* 2007; 18:208–14.
- 5 Ran J, Hirano T, Fukui T et al. Angiotensin II infusion decreases plasma adiponectin level via its type 1 receptor in rats: an implication for hypertension-related insulin resistance. *Metabolism* 2006; 55:478–88.
- 6 Ruiz-Ortega M, Esteban V, Ruperez M et al. Renal and vascular hypertension-induced inflammation: role of angiotensin II. *Curr Opin Nephrol Hypertens* 2006; 15:159–66.
- 7 Ramracheya RD, Muller DS, Wu Y et al. Direct regulation of insulin secretion by angiotensin II in human islets of Langerhans. *Diabetologia* 2006; 49:321–31.
- 8 Chu KY, Lau T, Carlsson PO, Leung PS. Angiotensin II type 1 receptor blockade improves beta-cell function and glucose tolerance in a mouse model of type 2 diabetes. *Diabetes* 2006; 55:367–74.
- 9 Assimakopoulos-Jeannet FD, Blackmore PF, Exton JH. Studies of the interaction between glucagon and alpha-adrenergic agonists in the control of hepatic glucose output. *J Biol Chem* 1982; 257:3759–65.
11. Culman J, Baulmann J, Blume A, Unger T. The renin-angiotensin system in the brain: an update. *J Renin Angiotensin Aldosterone Syst* 2001; 2:96–102.
12. Li J, Culman J, Hortnagl H et al. Angiotensin AT2 receptor protects against cerebral ischemia-induced neuronal injury. *FASEB J* 2005; 19:617–9.

Пълната библиографска справка е на разположение в издателството и може да бъде представена при поискване.